

Микола КУЛЬЧИНСЬКИЙ: «На наших очах народжувалась Українська соборна самостійна держава»

ДЕНЬ 1 грудня 1991 року навіки увійшов у історію нашого народу і нашої держави. Тоді в усіх 27 регіонах колишньої УРСР виборці підтримали Акт проголошення незалежності. Відновлення державності тисячолітньої України відбулося на найвищому рівні. Майже 95 відсотків учасників референдуму на Полтавщині сказали «так» суверенній країні, яка знову з'явилася на політичній карті світу.

Як проходив референдум у нашому краї, які події і пристрасті вирували? Про це діліться спогадами відомий на Полтавщині й в Україні громадський і політичний діяч, політ'язень радянського режиму, народний депутат України кількох попередніх скликань, багаторічний очільник обласного осередку Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т.Г.Шевченка Микола Георгійович КУЛЬЧИНСЬКИЙ.

Напередодні референдуму

ЦЕНТРАЛЬНИМ Проводом Руху за поданням Миколи Яковини у вересні 1991 року й був призначений керівником обласного штабу Руху по виборах Президента та проведенню Всеукраїнського референдуму 1 грудня за Незалежність України.

Десь із другої декади листопада усім уже було зрозуміло, що перелом у настроях людей таки відбувся й ідея самостійної держави запанувала в умах громадян. Послідовно й масово перестала протидіяти нам брутальними та незаконними методами й комуністична номенклатура – відключенням електроенергії під час виступів, терміновим закриттям клубів, будинків культури, у яких мали відбуватися агітаційні виступи з концертами, затриманням міліцією по надуманих причинах наших агітаторів тощо. Правда, подекуди такі випадки ще не раз траплялися, як правило, там, де правила дуже вже переконані у збереженні імперії комуністи. Більшості ж з них було начхати на все, окрім своїх власних інтересів. Вона вже зрозуміла, що Леонід Кравчук перемагає і своє панування в українській державі вони збережуть. У тих комуністів – керівників різних рівнів влади, установ, підприємств таки чесно виконували свої обов'язки перед державою і людьми. Їхньої корисної участі у державотворенні не відкидав і

Фото з доступних інтернет-джерел.

БЮЛЕТЕНЬ

для голосування на всеукраїнському референдумі

А К Т

ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Виключає й смертельної небезпеки, яка наміряє була над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року.

— продовжують тисячолітню традицію державотворення в Україні,

— виключає в оразі не самовизначення, окремого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами,

— здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто

ПРОГОЛОШУЄ

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ та створення самостійної української держави — УКРАЇНИ.

Територія України є невідчужуваною й незоторговуваною. Відривки території України мають чинити виключно Конституція і закони України.

Цей акт набрав чинності з моменту його зачитання.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

24 серпня 1991 року

«Чи підтверджуєте Ви Акт проголошення незалежності України?»

ТАК, ПІДТВЕРДЖУЮ НІ, НЕ ПІДТВЕРДЖУЮ

Знайте одну із важливих відомостей. Існує альтернатива.

Виступити, в якому під час голосування виразили всі слова «Так, підтверджую» та «Ні, не підтверджую» або не виразили жодні слова, вважається недійсним.

В'ячеслав Чорновіл. Його антикомунізм був на рівні ідеї і не поширювався на людей, хоч вони були і сто раз комуністами, але у нових умовах працювали на Україну. Він ставився до них як до рівноправних громадян України.

Десь у середині жовтня у нас з'явилися кошти. Це українська еміграція в Америці та Канаді назбирала нам на допомогу гроші для ведення агітаційної праці за Незалежність України. Скільки десятиліть наша унерівська та повоєнна еміграція жила очікуванням здобуття української держави. Зберігали всі досягнення нашого вільного духу в культурі, науці, політичній думці, релігії, військовій справі. У вкрай складних умовах вони неймовірними зусиллями не просто зберегли нашу вільну духовну й культурну спадщину, а й розвинули її до здобутків світового рівня. Скільки лицарів України померло на чужині, скільки погинуло у російських катівнях, й ось тут знову рідкісна нагода здобути українську державу.

(Закінчення на 2-й стор.) →

Микола КУЛЬЧИНСЬКИЙ:

«На наших очах народжувалась Українська соборна самостійна держава»

← (Закінчення. Початок на 1-й стор.)
Звичайно, українці з усіх кінців світу не жаліли своїх, тяжко працюючи за грошми, грошей для звільнення України від московських катів. Та й ми, усвідомлюючи важливість історичної мити, працювали на повну потужність. На початку листопада приїхали до нас на допомогу наші побратими з Тернополя. Поселили їх у готелях, видали кошти на харчування, і кожного ранку вони роз'їжджалися по селах та районах області з агітаційною продукцією. Я найняв три десятки чи й більше машин, що на восьму годину ранку вже стояли біля приміщення Руху та Просвіти, готові працювати до пізнього часу по всій області.

Чутка про наймання Рухом машин поширилася по Полтаві, тож зранку все нові і нові водії пропонували свої послуги. Робота знаходилася всім, та й оплата була гідною. Не було села, де б не побували наші агітатори.

На початку жовтня приїхала до нас пані Боженка Ольшанівська з Нью-Йорка «агітувати за Україну», як вона казала. Жила у мене з місяць. Була це жінка доволі огрядна. Любила добре попоїсти, особливо борщ, картоплю – «п'юре», вареники, а надто сало. Не цуралася й випити з нашими рухівцями, навіть самогонки градусів під 50–60. Казала, що таких пресмачніших борщів та такої картоплі зроду не пробувала, як і «горівки». Ми були до неї привітні й доброзичливі. Її мова часто викликала у мене добру усмішку. Наприклад, розмовляючи по телефону з кимось із Харкова, вона обурено апелює до нас із дружиною, мовляв, який тупий чоловік з нею розмовляє, нічого не може зрозуміти. Вона йому каже, що злі дроті, а він питає: «Хто-хто злий?» Вона знову кричить у слухавку, що злі дроті, а він знов перепитує: «Що-що?» Ну, не тупий?! Я розумію, що йдеться про поганій зв'язок, й обережно їй пояснюю, що слова «зле», «злі» у нас не вживаються у значенні «поганій» до неживих предметів. Можуть бути злі люди, звірі, але не злі дроті, столи, дерева. Можна сказати, що я зле себе почуваю, але «злі дроті» ніхто не зрозуміє. Пані Боженка виявилася доброю ученицею, і через пару тижнів її мова стає і чистішою, і сучаснішою. Її поява у сільських клубах та районних будинках культури завжди призводила до аншлагу. Селяни сунули хмарами, щоб почути і побачити живу американку. Говорила вона досить переконливо, але тільки за Незалежність. У виборчий процес вона свідомо не втручалась.

«Будинок культури зустрічає нас переповненою залогою»

ЯКОСЬ ми їхали у Котельву. Світлана Пиркало з гітарою – мала співати під гітару, пані Боженка і я. Світлані було тоді, либонь, чи не 16 років, співала вона дуже чуттєво, у тім числі і пісні української революції 1917–1921 років. Невисока на зріст, тендітна, достоту горобчик. Звичайно, не Едіт Піаф, але голос мала чистий і доволі сильний. Людям подобався її спів. Вона представляла, так би мовити, музичну частину нашої агітаційної трійки. Я мав вести зустріч та агітувати за Чорновола, пані Боженка – головний промовець й агітатор за Незалежність України.

Десь кілометрів за 10 наша машина глохне і зупиняється. Закінчилося паливне. Накладаю на водія, мовляв, чого не перевіриш і не заправив. Водія звали Павлом, ми казали на нього Паша. Щирий наш прихильник. Порекондував нам його також хтось із рухівців, коли б не тренер по футболу нашої рухівської дитячої команди

Олег Кісельов. Не один раз доводилося мені штовхати цю машину, часто повз тролейбусну чи автобусну зупинку під здивовані погляди полтавців, що стояли на ній і вже впізнавали мене. Паша був безсрібником, працював у нас у Русі з того часу, тільки не я створив виборчий штаб, і працював за копійки, тож і відповідає мені: «Та у вас же ніколи грошей немає, то я і вирішив, що на трасі хтось таки і залле нам декілька літрів та й доїдемо». На той час ми ще не мали більшменш задовільного фінансування, і я

не такі гучні, як Світлані чи пані Боженці, яку я представляю після свого виступу. Як і скрізь, її сприймають, як якусь дивовижу. Авжеж, із самої Америки, яку день і ніч товкли імперські та колоніальні ЗМІ як найбільшу загрозу людству.

Пані Боженка говорить про життя в Америці українських громад по різних містах, про свої заробітки медсестри, про рівень своєї пенсії, на яку вона два рази на рік мандрує світом, про те, що не могла всидіти у Нью-Йорку, коли почула про референдум,

буваєтьс у тяжких суспільних муках і по сьогодні...

З журбою радість обнялась

ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ на Полтавщині проголосувало 94,93%, і це був гідний результат. Було і радісно, і сумно, бо за нашого Провідника проголосувало тільки майже 14%. У Полтаві результат був кращий, близько 25 відсотків. Результат я знав вже на другу добу, бо ми вели паралельний підрахунок голосів.

Не забути мені того душевного піднесення, коли ми отримали перший результат з однієї виборчої дільниці, що розташовувалася у військовій частині. На ній переміг В'ячеслав Чорновіл. Це був такий піднесений триумф, і наші надії виростили до небес. Далі було гірше. Гоїли душевний біль результати по референдуму. Скрізь переможили.

На наших очах народжувалась Українська соборна самостійна держава. Мрія мільйонів борців. Поневолено і розіп'ята українська нація вистраждала власну державність. Ніхто з нас і близько не підозрював, який страдницький шлях нашої нації лежить попереду. Та попри всі паділі старання наших ворогів нам призначено дійти до вистражданого ідеалу, і вже нові покоління так само святкуватимуть своє здобуте на полі бою свято, як ми тоді, в ніч з 1-го на 2-ге грудня 1991 року, святкували своє.

✓ В'ячеслав Чорновіл серед полтавських рухівців. 1991 рік.

економив кожну рухівську копійку, яку вдавалося тим чи іншим способом віднайти. Та все ж на заправку машини кошти такі були. Що тут скажеш і як гніватися на такого ошадливого чоловіка?..

Я пропоную пані Боженці залишитися у машині, а ми із Світлавою вирішимо йти пішки. Якщо заправляться, то підберуть нас, а ні, то ми, хоч і запізнимось, а таки прийдемо. Я ж бо знав, що на зустріч із пані Боженкою прийде-таки немало людей. Зустріч у районному Будинку культури призначено на 19.00. Зараз 18-та, і попереду 10 кілометрів. Якщо й запізнимось, то не набагато. Пояснимо людям причину запізнення, то хтось же й знайдеться, щоб і привезти їх. Пані Боженка вийшла з машини і не могла надихатися свіжим повітрям, бо у Пашиному старенькому «Москвичі» вихлопні гази потрапляли в салон, і вона час від часу не витримувала і скаржилася: «Хлопці, що се так газоліном смердить?» Паша сидів незворушно за кермом, а я, як міг, просив її ще трішечки потерпіти. Вона обняла нас із Світлавою, і ми рушили вперед. Не пройшли і кілометра, як Паша наздогнав нас. «Я ж казав вам, що якась добра душа знайдеться», – були його перші слова, звернені до мене.

О, Пашина незворушність, така характерна для багатьох земляків. «Якось то воно буде» – цей вислів став для багатьох із нас безсмертною формулою. Але тільки не для мене. «Не дай, Боже, гнилою колодою по світу валатись», – молитимусь у слід за Пророком до кінця своїх днів.

Котелевський Будинок культури зустрічає нас переповненою залогою і гучними оплесками. Світлана починає свій концерт, і люди гучно аплодують кожній її пісні, мене слухають уважно, але відчуваю, що більшість із них вже вирішили голосувати за Кравчука. Подвоєюм завзята, говорю до людей зовсім широко, розказую про концтабори, про наших мучеників за Україну, про незламну чесність, мужність і любов до України В'ячеслава Чорновола, намагаюся достукатися до їхніх сердець і душ.

Хтось дивиться на мене співчутливо і розуміюче, але далеко не всі. А проте і я заслуговую на оплески, хоч і

✓ Гадяцькі рухівці Анатолій Скаженік, Володимир Юревич, Андрій Гулей на площі біля Верховної Ради України. Вересень 1991 р.

і такі ось приїхали в Україну, щоб сказати дорогим своїм братам і сестрам голосувати за Незалежність, яка тільки й зможе забезпечити українцям гідний рівень життя та вберегти їх від голодоморів та репресій, про які говорив пан Микола.

Люди зачаровано слухають її і засипають шквалом оплесків та питань. На завершення Світлана співає «Ще не вмерла Україна», я підтягаю як можу і прошу людей встати, бо це гімн нашої української держави, яку загарили російські комуністи. І люди встають. Закінчується все загальним розчуленням, почуттям незборимої єдності. Я «заікаюся», що у нас закінчився бензин, і тут же хтось готовий дати нам канистру пального. Ідемо додому щасливі й схвилювані. Нам віриться без тіні найменших сумнівів, що як тільки здобудемо державу, все відразу зміниться. Усі заговорять українською мовою, розцвіте наша культура, зросте наша економічна потуга.

Гай-гай, які ж ми були наївні. Ми навіть не підозрювали, якої каторжної праці для цього треба, з якими високими моральними якостями мають бути люди на чолі держави, як тяжко буде людям звільнити свій поневолений окупантами розум і свої поневолені ними ж душі від колоніальних цінностей й усвідомити цінності вільних українських людей. Цей процес від-

Вранці 3 грудня телефонує В'ячеслав Максимович. Питає про результати. Я доповідаю, і він вітає мене із здобуттям відновленої української державності. У його голосі не чути розчарування, а проте питає про результат Левка Лук'яненка та інших кандидатів від національно-демократичних сил.

У Лук'яненка трохи більше шести відсотків, в інших від півтора до двох з половиною. Все це мали б бути голоси Чорновола, а ефект єдиного кандидата подвоїв би результат. Ми обоє все розуміємо, але про це не говоримо, тож В'ячеслав Максимович дякує за працю, а мене пече такий біль душі, що й подих спирає, і я ледве стримую сльози. Чорновіл, мабуть, щось відчув, бо раптом чує: «Пане Миколо, тільки не треба розкисати, ми здобули державу, і попереду ще праця і праці. Вітайте хлопців і дякуйте полтавцям».

Велике щастя – мати однодумців

І СЬОГОДНІ, після 30 років, що минули з того дня 1 грудня, у моїй душі живуть найсвітліші почуття поваги та вдячності до членства районних організацій Руху та Просвіти, що разом самовіддано працювали на здобуття Незалежності України. На виборчих нарадах завжди любив і слухати, і ди-

витися на одухотворені обличчя керівників районних виборчих штабів Руху. Це таке велике щастя – мати гурт переконаних однодумців. Одними очима дивилися ми на різні суспільні процеси, на певні постаті. Постать Чорновола й окрилювала нас, й об'єднувала, й утверджувала нас на шляху служіння Вітчизні. І сьогодні мій низький уклін Сашку Куземському, Анатолію Москаленку, Володі Павличенку, Володі Гриню з Лубен, Сашку Середіну з Лохвиці, Василю Дробиняку з Нових Санжар, Віктору Киричку з Кобеляк, славним пирятинцям на чолі з Григорієм Сапсаєм, славним миргородським козацкам Людмилі Розсої та Любі Желізняк і козакам Валерію Казакову, Андрію Фесенку, Миколі Лисенку, Миколі Будді, Феліксу В'язовському та Михайлу Саганю з Чорнух, Тамарі Просяник, Миколі Левченку, Олександрю Харченку, Павлу Кобі, Віталію Заїченку, Володимирю Багру, Вусику, Валерію Загребельному з Кременчука, Олександрю Медведєву та Петру Линовицькому з Оржиці, Віталію Міщанину з Великих Будищ Зіньківського району, незабутньому Іванові Костію з Хорола, всій родині Юревичів із Гадяча та ще Анатолію Скрильнику, Сергію Солдатову, Олєгу Пустовгару, а ще рашівчанам Олексію Басарабу, Ользі Стасовській, В'ячеславу Клименку, Сергію Коренівському з Харківців, давнього села, у якому у 1917 році з'явилася перша на Полтавщині Просвіта, і ще, і ще сотням рухівців і просвітан по всій Полтавщині та у нашій славній полковницькій Полтаві. А тут склалися особливе гроно незламних українських патріотів. Й у Полтаві ми досягли таки непоганого результату, бо всі полтавські члени Товариства української мови (зараз Просвіта) та Руху працювали на цей результат ще з 1987 року, з часу заснування Клубу «Рідне слово».

Це була виснажлива, але й надихаюча культурно-просвітницька праця, що формувала у полтавців українську та громадянську самосвідомість.

Саме вона, українська самосвідомість, і спонукала майже 25 відсотків полтавців проголосувати за В'ячеслава Чорновола. І це був правильний, історично виправданий вибір свідомих себе і своєї української нації полтавців. Це був вибір громадянина, що вже звільнився від рабської скверни майже трьохсотлітнього російського полону. Кого зможу, згадаю їх сьогодні, бо варті вони поваги й вдячності наступних поколінь із роду в рід. Це – Євген Черкаський, Анастасія Кобікова, Володимир та Надія Огризьки, Орися та Оксана Ковалевичі, Євген Мурейко, родина Гречановських, родина Храпачів, Євген Чорноморченко, Анатолій Черевичний, Зоя Коваленко, Світлана Пиркало, Роман Кульчинський, Тарас Шамайда, Ганна Дениско, Тетяна Дениско, Петро Колотій, Раїса Кульчинська, Аня Киященко, Олександр Келим, Людмила Золотайко, Сергій Пасичний, Микола Поштаренко, Олексій Токаренко, Петро Библі, Володя Годзенко, Станіслав Мішук, Валентин Біліченко, Михайло Дяченко, Надія Кочерга, Віктор Ревагук, Віталій Покась, Олександр Ротманський, та ще десятки і сотні тумівців, рухівців та наших прихильників стоять мені перед очима, а прізвищ вже не пригадаю.

В умовах постійного цькування, злоби, ненависті скомунізованих і денационалізованих земляків та комуністичної номенклатури і її прихованів по містах, містечках і селах Полтавщини вони несли свою чисту, як джерельна вода, любов до України і передавали її тисячам поневолених душ і сердець і творили диво воскресіння української нації. Багатьох із них вже немає з нами, та у моїй пам'яті вони завжди зі мною й у тяжку годину зневіри та розпач кажуть мені: «Не зраджуй нас. Підмайся і йди нашим шляхом до останнього подиху». І я йду, хоч з кожним днем меншає сил та мати наша козацька вже давно не бездітна вдовиця. Рух посіяв добре зерно у добрий ґрунт. Її діти – сини і дочки – взяли до рук зброю і, не жалючі свого життя, захищали матір нашу Вкраїну від лютого ворога. Мільйони підтримують їх і вже не зрадять!..

Микола КУЛЬЧИНСЬКИЙ.